

EPIST. I. ad Pactum, de Lumbricis.

Latorum uer-
mii effigies.

REVOCAS me iterum Pacte ad lumbricos, atque in primis petis, Latus ille, quem me uidisse scripseram, esset ne unus ob- uolutus, an plures, cucurbitæ seminibus similes. In quibus uer- 10 bis ostendis, te nondum assequutū quod scripseram, licet Pauli & Aëtij autoritate, & meo demum testimonio cōfirmatum. Addam igitur antiquiorem testem, meamq; attestationem plu- ribus, & quidem clarioribus uerbis explicabo. Scribitur libro quarto de morbis, qui liber inter sexaginta Hippocratis opera numeratur, ita uer- 20 bum ex uerbo: Vermes lati gignuntur in puero adhuc intra uterum existente, & post multa: Est autem species ipsius ueluti abrasio intestini alba. Indicia eius sunt, quod excernuntur interdum nonnulla cucumeris seminibus similia. Scribun- tur & alia multa ibidem, quæ consultò prætereo, & ad meam in alia epistola attesta- tionem confirmandam me conuerto. Exeunt aliquando, maxime ablutis clysmate 20 intestinīs, membranosa quædam corpora, ualde lata, colore exalbida, consistentia inæqualia, intraneam intestinorum superficiem repræsentantia, quæ dicere affo- lent medici, esse mucos intra intestina repertos, uel mucosam pituitam frigiditate intestinorum addensatam. Mulierculæ lectulos uermium uocant. Hæc credide- rim ego portiunculas latorum uermium, quando (ut inquit Paulus) per partes ex- cernuntur. Nec esse puto medicum uel mediocriter exercitatum, qui hæc aliquan- do inter alui excrementa non fuerit intuitus, nec cum magna admiratione. Sed cum 30 toti simul excernuntur, & præsertim adhuc palpitantes (quod ego bis ter ue in to- ta uita conspexi) incredibili illa (ut idem ait Paulus) magnitudine, in magnam nos trahunt admirationem. Quod tamen rarò contingit: tum quia (ut inquit Gale- nus) rarior est lumbrici lati generatio: tum quia (ut ait Paulus) dimissi non confi- 30 stunt. & hinc fieri puto, ut assidentes plerumq; inter excrementa, nescio quid me- dico ostensuri, frustra perquirant, quod tamen se prius uidisse testantur. Hæc est la- ti uermis effigies, latinis medicis hætenus incognita. Neminem enim adhuc legi, qui hunc uermem plenè cognouerit. Arnaldus tantum & Beniuenius ueritatem, conuiuentibus tamen oculis, procul aspexerunt. Sed & Plinius per illam tricenūm pedum tineam, hunc ipsum latum uermem intellexit.

Fœtuntice-
tum quid.

De teretibus dixeram ab Auicenna longos uocari, esseq; similes in fœtuntice- tis nascentibus, quos onisculos uulgò uocant: tu uero ambigere uideris quid sint fœtunticeta, & qui sint apud uulgum onisculi. Onisculos, uoce parum detrunca- ta, nisculos, uulgò apud nos uocant, quos Græci γῆς ὑπόρρα, quasi terræ intesti- 40 na dixeris, nos uermes terræ, Auicenna charatim, qui in fœtunticetis, id est, fœtis- dis ac cœnosis locis reperiri consueuere. His eos esse similes qui teretes, uel rotun- di à probatis autoribus, ab Auicenna longi uocantur, nemo negauerit, qui utros- que cognoscat.

Circa ascarides deinde tria petis, uel potius quatuor: nomen, rem, antiquorum sententiā, an eos uspiam uiderim. Nominis etymon nullibi (quod meminero) uel apud Græcos, uel apud Latinos legi: mihi autē uerisimile fit, deduci eam uocē à uer- bo græco ἀσκέω, quod latine significat exerceo: uel potius à uerbo ἀσκαίρω, quod idē est quod moueo: sedi enim circa quam cōsistūt, uehementē pruritū inferētes, ut Paulus & Aëtius testātur, assidueq; cōmoti animal cōtinuò extimulant & exercēt.

Quicquid

Quicquid uero recētiōres sentiant, non est dubiū apud antiquos per ascarides paruos uermes intelligi: sunt enim ascarides (inquit Galenus aphor. 26. libri tertij) tenues quidā lumbrici, in parte maxime inferiore crassi intestini geniti. Galenū Aētius & Paulus sunt secuti: à quibus nec dissentit Auicēna, si modo recte & legatur & intelligatur. Sic enim ego principiū secūdi capitū legēdum puto: Longi, & lati & rotūdi, & ascarides & parui. & uerbum, lati, secūdo loco in quibusdā codicibus etiā Hebrais scriptū, omnino supposititiū puto. Ita autem intelligēdum, ut per ascarides & paruos (quod alia etiā scripsi epistola) unam tantū speciem intelligamus, eos uidelicet quos Galenus ascarides, ipsemet Auicēna in primo libro minutos: in tertio, modo simul ascarides & paruos, modo ascarides tantū, modo paruos tantū uocat. nam quæ de loco generationis paruorū ab eo dicuntur, de ascaridibus à Galeno, sed ab Aëtio ac Paulo aptius dicta sunt: quæ uero de ætate ascarides gignēte, ex Hippocrate & Galeno in Aphor. superius adducto sunt accepta, qui nullo pacto de latis intellexerūt, quādo nec eos quidem nominasse eo loco Hippocratē, Galenus testatur: tum capite quoq; tertio in quo de signis agitur, quæ de sedis pruritu, & assiduo motu paruorū dicuntur, similia sunt his, quæ de ascaridibus Paulus Aëtiusq; conscripserūt. Quod autem scribitur quarto capite, medicinas interficiētes ascarides, & rotundos, interficere etiam longos; fuit sententia Galeni in fine artis curatiuæ, licet ordo sit in Auicenna permutatus. Scribit enim hoc modo ad uerbum Galen. Rotundos uermes sufficit interficere absinthium: latus fortioribus eget pharmacis, quale est filix, adhuc autem & uocata ascaris. Quemadmodum uero ambigi non potest, hic ab Auicenna dici longos, quos Galenus uocauit rotundos: & quos Galenus latus, Auicennam uocasse rotundos: ita clarum esse debet, ab utroq; eisdem uno nomine uocatos ascarides, qui scilicet sunt ab his, quæ bibuntur (ut Auicenna ait) remotiores, utpote in parte maxime inferiore crassi intestini generati, prout ex Galeno superius ostēsum est, id est, circa ani extrema, & longanoni initia, sicuti Paulus declarauit. Liquere igitur ex dictis puto, non aliud esse ascarides Auicennæ, quàm Galeni; nec paruos, ascaridesq; præterquam nomine apud Auicennā distare. Nec te moueant sexti, septimiq; capitū inscriptiones: solent enim capitū sectiones inscriptionesq; tum in alijs, tum in hoc ipso libro plerunq; mentiri, utpote non semper ab autoribus ipsis, sed à quouis potius lectore pro arbitrio cōscriptæ. Mendam uero in sexto capitū titulo adesse, uel hoc potest ostendere, quod statim post primū remedium, latorum auxilia subscribuntur, deinde toto ferè capite ea quæ sunt omnibus speciebus communia. Sed & kitram, id est, cedria, quæ hic conferre scribitur ad ascarides, sequenti capite in paruis bis repetitur, quam peculiariter ascaridibus, proprio capite, lib. 7. de simplicibus medicinis Galenus commendauit. Et hæc quidem de ascaridibus dicta sint. Unus autem adhuc superest scrupus circa lumbricorum species, qui me sæpenumero non mediocriter perturbauit. Nam qui Cucurbitini uocantur, ad nullam trium dictarum specierū uidentur pertinere, & propterea quartam per se speciem putari possunt constituere: quod ex recentioribus nonnulli prodiderunt, latus in duas species distinguentes, longos uidelicet, & breues: illos ascarides, hoc cucurbitinos nominātes. Nec desunt qui cucurbitinos pro genere capiant, quod in disiunctos ac coniunctos ueluti in speciem diuidunt. At certe negari non potest in quibusdam libris ex arabica lingua translatis, cucurbitinos absolute pro latis poni, sicuti in commento arabico aphorismi superius allati, ubi etiam peruerso ordine, ascarides pro rotundis, atq; econtrario rotundi pro ascaridibus leguntur. In libro quoque Serapionis, capite de filice, ubi Dioscorides & Galenus habent latus, in Serapione ex eorum uerbis scribuntur cucurbitini. Sic & apud Moysen nona suorum Aphorismorum particula, ex Galeni autoritate pro latis leguntur cucurbitini. Verum hæc disputatio ad nomen spectat; illud

» Ascaridum
» definitio.

Locus Auicennæ
restituitur.

Cucurbitini
lumbrici.

uero potius ad rem, an lumbricus reperiatur qui sit cucurbitæ semini non absimilis. Ego quidem, quod meminerim, nunquam lumbricum uiuum conspexi, qui cucurbitæ semina repræsentaret. Paulus & Aëtius, corpuscula illa cucurbitæ seminibus similia, non in numero uermium, sed inter uermis lati indicia connumerant: quod ex Galeno, lib. de locis passis primo, sumere potuerunt, & ex lib. de morbis superius adducto. Antonius Beniuenius Florētinus, nostra memoria medicus grauissimus, in suo de abditis libello, uidisse ait inter sese adeo cohærentes, ut unus uideretur, quatuor cubitorum longitudinem excedens. Arnaldus quosdam refert, dicentes, cucurbitinos hosce, in uentre cuiusdam alterius magni uermis generari, quem Cingulum uocant: quæ sententia à Paulo & Aëtio non abhorret. Ex senioribus adhuc nobiscum degentibus medicis, nonnulli uidisse eos multoties uiuos referunt: alij non uiuos, sed mortuos. Quin proba & fide digna matrona nuper in magno quopiam uerme, quem eius auia ægrotans deiecerat, se uidisse multos uermiculos cucurbitæ seminibus similes adseuerauit. Quicquid autem sit, dicere oportet, antiquos hosce in numero uermium non habuisse: quoniam decidi à lato ueluti segmentum quoddam, & eius portio uiderentur: sed indicium proprium lati uermis esse, sicuti arenam lapidis, scripsit eodem loco Galenus.

Petis deinde, ut de prognosticis nonnihil scribam, quæ nescio quomodo alia epistola præterieram. De his sic scribit Paulus: Circa febrium initia geniti, subsistentiam ex subiecta habent corruptione: circa consistendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem ad melius omnino proficiunt. Ait enim Hippocrates, bonum & uermes rotundos exire ad crîsim eunte morbo. Aëtius autem ex Herodoti sententia, ad hunc modum: Lumbrici & in febribus & absque febribus fiunt, multitudine, magnitudine, colore, & tempore inuicem differentes. Circa enim morbi principia geniti, subsistentiam ex subiecta recipiunt corruptione: circa consistendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem, ex transmutatione ad melius, qui & celeriter excernuntur, natura eos ad exteriora non secus ac cætera excrementa propellente. Deteriores uero sunt maiores minoribus, multi paucis, rubri albis, & uiuentes mortuis. Postremo tamen Aëtij dicto, Rasis atque Auicenna aperte repugnant, uiuos mortuis simpliciter præferentes. Mitto quæ in hac cõtrouersia scripserunt recentiores, ut quæ & legisse te puto, & cuius legere in promptu sit. Mihi quidem uidetur firmiter esse iudicium quod ex mortuis sumitur, ut quos necesse sit expelli, nec suapte sponte exire. Hæreo tamen Hippocraticæ sententiæ, quod bonum sit eos excrementis alui commisceri, dum morbus iudicatur: ita ut per hoc intelligamus, si alio tempore emittantur, symptomaticis, id est, casus potius fieri ratione, ut Galenus dixit, quam naturæ uis: & propterea uel corruptionem, uel malignitatem indicare, ueluti Paulus Aëtiusque distinxere. Et hæc quidem de prognosticis in præsentia dicta sint.

De milto quoque quam Auicenna macram uocat, quæris quid sit, & an sit minium. Certe si Plinij, uel Hermolai, qui locum castigauit, autoritatē sequemur, fateri oportet, milton eandem rem esse cum minio: ait enim Plinius ab Hermolao emendatus, Milton uocant Græci minium. Si uero Theophrasti, Dioscoridis, atque ut ego quidem puto, ueram Plinij castigationem, res tantum diuersas, quantum distant uenenum & antidotus. Siquidem minium adeo uenenosum, ipsomet etiam Plinio teste, existit, ut qui id in officinis poliunt, faciem laxis uescis illigent, ne in respirando perniciosam puluerem trahant. Milto tantum abest à ueneni natura, ut intra corpus assumpta, & lumbricos enecet, & hepaticos iuuet, & ad alia quoque quamplura utilis reperiatur. Sed & idem Plinius lib. 33. ubi de minio agit, paulò post uerba ab Hermolao (ut diximus) emendata, rubricam & sinopidem, quæ sunt ex multi genere, uel eadem cum ea, res diuersas facit à minio. Item lib. 35. minium, sinopidem, & rubricam

*vermium
presagia.*

*Milton non esse
minium.*

rubricam inter se disiungit, multa de sinopide scribens, quæ Theophrastus & Dioscorides de milto. Et lib. 33. miltum rubricam uocat, testimoniū Homeri adducens, naues rubrica commendantis, qui *μιλτοπαρέτας* eas nominauit, ut Hermolaus quoque testatur: quem alioqui oculatissimum, mirum est non uidisse, milton si sit rubrica secundum Plinium, non posse esse minium: nec sic castigandum Plinium ut ex ipsa castigatione, quod mali pueri solent, deterior euadat. Deprauatū omnino uerbum erat, milton, quod antiqua habebat lectio, non mutandum tamen in milton, sed ut mihi uideatur in ammion: quod constare potest, comparanti ea quæ Plinius scripsit de minio cap. 7. & 8. lib. 33. his quæ de ammio scripsit Diosc. cap. de cinnabari, & cap. de hydrargyro, & præcipue quæ de uescicis circa faciem ponendis superius annotauimus: adscriberem singula, nisi timerem uideri uerbosior. Illud tamen non tacebo, id quod Plinius Dioscoridesque scribunt, quosdam minium uocasse cinnabarim, posse de Theophrasto intelligi: quoniam ferè quæcunque scripsit Plinius de minio, excerpta uidentur ab his quæ de cinnabari in libro de lapidibus scripsit Theophrastus, licet (quod sæpe in Plinio accidit) multis mendis obfuscata, quarum nonnullæ possint in librariorum reijci, aliàs in ipsum Plinium referre necesse sit. Totam igitur hanc disputationem sic colligamus: Quod minium uocat Plinius, id Græci ammion, uel cinnabarim: quod Plinius sinopidem uel rubricam, id illi milton: tam igitur diuersa res est minium à milto, quàm ammion uel cinnabari à sinopide uel rubrica. Quænam uero res sit, uel quomodo nunc uocetur milton, haud satis mihi compertum est. Vidi aliquando trochisci forma Venetijs pro Lemniâ ad nos delatam terram, densam, grauem, illapidosam, hepatiten, hanc ego puto esse milton, quam sinopiden uocat Dioscorides. Tectoniden audio etiam nunc fieri à nonnullis pictoribus ex ochra combusta, ut Theophrastus Dioscoridesque scripsere, non e contrario, ut Plin. atque in arcanis haberi, quoniam in floridissimum rubicundum euadit colorem. Veram lemniam nescio an unquam uiderim: à paucis annis citra cœpit ferri, preciosiusque cæteris sub nomine ueræ lemnia uedi, aut principibus uiris pro magno munere donari, alba quædam terra exiguo rubore. Hanc (si modo eius generis est) putarim ego secundam sinopidis speciem, à Theophrasto primo, dehinc à Plinio scriptam, non sine mendis tamen, ut crebrò solet accidere: sic enim scribit Theophrastus: *ἔστι ἡ αὐτῆς γῆνι τρία, ἢ ἢ ὀρθρὰ σφόδρα, ἢ δὲ ἐκλευκὴ, ἢ δὲ μέση.* Plinius hoc pacto: Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quam enim Theophrastus dixit *ἐκλευκὴ* (id est, ut mihi uideatur, exalbidam, uel potius uehementer albam: sic enim Galenus *ὄν πορρῆλικὸς & ἐπιλευκὸς*, similes apud Hippocratem uoces intelligit) & Plinius minus rubentem, hanc ego quandoque putauisse eam quæ nunc (ut dixi) pro uera lemnia portatur: cuius & aliquando experimentum fecimus, uenenum duabus auiculis propinâtes, alterique tantum lemniam illam exhibentes, quæ uixit quidem diutius reliqua, non multo tamen post & ipsa uitam finiuit. Eiusdem etiã generis est ea quam inficiæ plebeculæ myracopolæ nonnulli uendunt, qui se à diuo Paulo originem traxisse iactitant. Hæc habui quæ de militi generibus scriberem. Nunc ad cardamomum accedo, quod Arabes cordumeni uocant, de alia re sub cardamomi nomine pertractantes. Quænam uero res ea sit, Oedipo eget coniectore, quoniam nullum de ea scribentem græcum autorem affert Serapion. Ex quo fit, ut existimem, uel rem esse nouam, hoc est, quæ post Galeni tempora in usum uenerit medicorum, uel errasse in ea non solum interpretes, sed & ipsos autores. Nisi forte quispiã putet, cum Plinius quatuor cardamomi species enumeret, de duabus, capite de cordumeni, de reliquis, cap. de cardamomo ab Arabibus scribi. Auerrois tamen quinto libro sui Colliget, quoddam cardamomum inter medicinas post Gal. repertas connumerauit, cum superius inter eas quæ à Galeno pertractantur, de alio conscripsisset. Ego tria seminum genera uidi, quæ pro cardamomo.

De Cardamomo.

damomo feruntur, inter quæ nescio, an unum sit quod uere cardamomū dici possit.

Seriphium aliud à fantonico, non solum uoluit Paulus, cuius uerba alia epistola recitabamus, sed & Galenus lib. 6. simplicium medicaminū, & Plinius lib. 27. Nec te mouere debet Dioscorides, absinthium marinum, à nonnullis seriphion, ab alijs fantonicon uocari scribens: scis enim quàm inconstantes sint huiuscemodi nomenclaturæ, ut pro libito ab unoquoque confictæ: alioqui si ubique has sequamur, abrotonum idem dicemus, quod absinthium ponticum, cum eodem Dioscoride autore, Romani sic abrotonum uocent: atque idem quoque cum fantonico: quoniam ut refert Galenus, abrotonum à Romanis uocari fantonicum, scripsit Pamphilus. Vocet igitur unusquisque prout uult, ut ait Galenus, modo sciat res esse diuersas. Tutius tamen est sequi antiquorum, præsertim Galeni, nomina, ne in rebus quoque ipsis labi contingat. Verum & Dioscorides ipse, si emaculatus sit codex, fantonicum rem diuersam à seriphio facit lib. 3. in fine cap. 25. pro uerbo enim sardonium, legendum fantonicon: & pro uerbo sardonium, legendum fantonium. Quod nedum ex Galeni, Plinij, Serapionisque concordia sententia patere potest, sed & ex hoc quod nulla est in Gallia sardonis regio, sed fantonis: estque sardonion alia herba, de qua Dioscorides lib. 2. inter batrachij species, & lib. 6. inter uenena mentionem facit, à qua sardonius risus Græcorum prouerbiū non bonæ famæ in uita, sicut Dioscorides Paulusque testantur, & lib. 4. Auicenna sub nomine Sebaridi, licet ignorauerit de qua re scriberet, nec intelligi ualeat quid scripserit, nisi ab ijs qui ea quæ ille scripsit, alibi prius didicerint. Obscurius quoque idem Auicenna scripsit de seriphio & fantonico, lib. 2. sub Schee nomine, in capituli principio, aded ut ne diuinando quidē possis assequi quid uoluerit: & ne in nostra tantum ædificatione putes difficultatem, consule etiam Hebræam, atque maiorem, non modo æquam inuenies obscuritatem. Vide quod saxum uoluant ij medici, qui Auicennam sibi in idolum erexere. Sed de his alijs maiore ocio.

Sardonius
risus.

Grammaticum
quid.

Petis ulterius quid sit grammarium. Grammaticum, siue grammata (utrunque enim apud Græcos lego) Paulo teste, est pondus duorum obolorum. Pendet obolus ceratia tria, ceratium calchos duos, quo fit ut in grammario calchos duodecim intelligamus, in obolo sex: cum tamen in Plinio lib. 21. in fine obolum continere decem calchos scribatur. Miraris postmodum, quod Paulus drachmam, uel quod magis mirandum, drachmas duas euphorbij exhibeat. Potuit fortasse te in huiuscemodi admirationem trahere Ioannes cognomēto Mesue, qui ex Dioscoridis scribit auctoritate, aureum unum interficere. Ego in hoc uiro, ut multoties, ita hoc in loco fidem requiro, cum nusquam hoc apud Dioscoridem legerim, sed apud Paulum capite proprio inuenerim drachmam pituitam & aquam educere: apudque Auicennam tertio lib. cap. de ephialte, id est, de incubo, drachmæ tertiam partem scamoniij, & quartam colocynthidos superaddi. Apudque eundem Auicennam & Serapionem, quod tres drachmæ, non autem unus aureus, interficiunt. Non auderem tamen tantam quantitatem exhibere: præbui enim aliquando exiguum quid, beneque per affationem & nonnullarum rerum commixtionem repressum, copioseque admodum purgauit. Sed sumus hoc tempore forte, quàm esset opus timidiore.

Zomerysis.

Porro zomerysis dicti instrumenti illius coquinarij ego quoque libentissime formam perdiscerem, sed nondum inueni qui doceret. Meminit eius & Pollux, non tamen quale sit edocet. Vocis etymon notare mihi uidetur iuris fusorium: res uero ipsa, ut superiore parte pateat, inferiore aded angustetur, ut in canaliculum quoddam, ceu collum desinat, instar illius per quod uina cantharis immittimus. Per hanc igitur zomerysin duo præcipue consequimur, & quod uidelicet amaror rei deglutienda non perferitur, & quod procliuis descensus fit. Altero autem instrumento quod clysteridion idem Paulus nuncupat, uiolenta impulsio fit. Concurrentibus autem

Clysteridion.

Vide q̄ notatur in fine
libri onomastici Brüsselij

autem simul natura & ui, uelocissimus motus sit, re graui sponte inferiora petente, & ad eadem uehementissime impulsu. Huius clysteridij formam uario modo imaginari possumus: sed ea cuius meministi, si extremum os aliquantisper pateat, satis apta uidebitur.

Erigeronti quadrant quaecumq; scribis, præter calendulæ nomen, quod nos alteri rei adscribimus, hoc est, herbæ cuidam coronariæ, quæ à nonnullis ut olus editur, flore aureo quasi perpetuo, qui ex hoc argumento cuiuslibet mensis flos, uulgò dicitur: de qua aliquando dubitauit, an esset lysimachium. Nec sponte apud nos prouenit, sicuti uera erigeron, sed in hortis, præcipue pensilibus, seritur.

10 Postremo petis, an tria à me cōscripta remedia, euidenter conferre cognouerim, simq; aliquādo Pauli & Aëtij remedijs usus. Ego, ut uerum ingenue fatear, in hoc pecco, quod rarò eisdem auxilijs pluries utor, sed modo hoc, modo illo, prout sese mihi offerunt, & intentioni meæ, particularibusq; rebus deseruire uidentur. Olim duo illa ab experimentatoribus habui. Nostra compositio, precibus cuiusdam amici medici facta est, qui quoad uixit ea usus est, magnificeq; iuuare affirmabat. Hæc habui, quæ tuis interrogationibus responderem, in quibus si quid displicuerit, ignorantiam malim accusare, quàm uoluntatem. Vale amicorum optime.

Ex Ferraria, M. D. XIII.

20 EPIST. II. Antonio Faentino, noua quarti aphorismi, libri primi, expositio.

30 **D**ubitauit sæpenumero Antoni doctissime, quomodo ea quæ ab Hippocrate, Galenoq; eius interprete quinto aphorismo primæ partiæ dicebantur, & essent intelligenda, & his quæ ab eisdem autoribus secundo libro de uictu acutorum morborū scribuntur, consentanea. Nam quæ à recentioribus dicuntur, præter hoc quod parum mihi satisfaciebant, plurimis quoque erroribus scatere uidebantur. Tandem dum diebus præteritis aphorismum illum pro mea professione enarraturus, omnes ingenij neruos, in boni senis hauriendis sensibus intenderem, ueritatis quidam radius, nescio
40 quo modo, mentis aciem collustrauit: cui dum acrius intendo, ipsa demum ueritas, omni discussa caligine, se (ut mihi uisum est) penitus insinuauit. Quam licet quo magis magisque excutio, & alieno quoq; examini, publica proposita de more disputatione subiicio, eo lucidiorem experior: ueritas tamen proprii imbecillitatem iudicij, sciensq; proprium nihil magis esse hominis, quàm falli, errare, decipi, in proprijs præsertim inuentis & meditatjs, iudicem, censoremq; mihi quempiam constituere decreui, cui arbitrium decernendæ huius rei demandarem. Occurristi autem tu, ut qui extra omnem controuersiam primas inter professores medicinæ iandiu tenes, apud me uero semper summa autoritate refulseris. Accipe igitur hanc qualemcunque Manardi tui lucubratiunculam, atque aliquid ocij à magnis tuis illis meditatjs, quibus scio te assidue insudare, suffuratus, per proximas ferias ad hæc nostra leuicula descende, atque acri illo tuo iudicio ita examina, ut uel uitam, uel sententiam subeant capitalem.

Non ab re autem fuerit, priusquam expositionem aggrediamur, aphorismum ipsum uerbum ex uerbo ex græco transferre: quoniam apud uarios interpretes uario modo legi consueuit. In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo » magis læduntur. Omne enim quodcunque fit, magnum fit magis, quàm in paulò » plenioribus. Propter hoc igitur & sanis fallaces sunt, ualde tenues cōstitutæ, & exactæ uictus rationes, quoniam peccata difficilius ferunt. Propter hoc igitur tenues » & exactæ uictus rationes, fallaces ut plurimum sunt, paulò plenioribus. Hæc est » aphorismi series, fidelius quàm elegantius in latinum sermonem conuersa. Princi-

Verba Apho-
rismi.

pium uero aphorismi iuxta aliam lectionem, quam ab initio commentationis proponit Galenus, quod neminem adhuc interpretem uideo affectum, sic habet: In tenuibus uictus rationibus plerumque peccantes ægrotantes, ideo magis læduntur. Hic est aphorismus, qui mea quidem sententia sic est & ordinandus & exponendus. Præcedens aphorismus diætæ exacte tenues, in diuturnis morbis semper, & in acutis non semper, sed in his solum in quibus non competunt, fallaces esse demonstrauit: rursusque eas quæ ad extremum essent tenuissimæ, graues atque difficiles. Præfens, quamquam id fiat ratione, & quarum comparatione fallaces dicantur, aperte declarat: estque, ut paraphrasi quadam totus aphorismus comprehendatur, sententia Hippocratis huiusmodi: Diætæ ualde tenues & exactæ magis fallaces tum in sanis, tum in ægrotis ut plurimum sunt, quam paulò pleniores: quoniam eos qui tali uictu utuntur, errare aliquo modo contingit: quicquid uero fit, maioris momenti est tenui diætæ utenti, quam si paulò pleniore uteretur. Hæc est, ut ego puto, Hippocratis mens. Quæ ut locupletius perpendatur, aphorismi partes diligenter examinemus, & uerba ipsa senis sigillatim percurramus.

Tenues diætæ hoc loco audire oportet eas, quibus aliqua ex parte uis cõminuitur: non tamen adeò quin perdurare possit ad consistendi usque uigorem. Hunc etenim terminum tenuibus diætis Galenus in aphorismo præcedenti statuit, uidelicet uirium modicam exolutionem. Nec tantummodo eæ uocandæ tenues quæ ad extremum tenuitatis accedunt, sed omnes per quas uirium quædam exolutio innascitur. Sic enim intellexisse uidetur ipse Galenus, dicens, ex tali uictus ratione, uires reddi inualidas: non morbi cõparatione, sed earum uirium quæ in tempore sequundæ aderant ualeitudinis. Peccati uero nomine intelligimus omnem errorem circa ægrotantes contingentem, siue ratione uictus, siue aëris, siue ob affectionem quampiam animi, siue ex adsidentium incuria, uel alia quacumque causa: ita ut etiam ægrotum qui primo paruit, mox pleniore quam medicus imperauit, uictu utitur, in tenui uictu delinquere dicamus. Constat id tum ex ipso Hippocrate, in tenui uictu delinquere simpliciter ægrotantes proponente, & paulò post uniuersaliter & absolute dicente, omne quodcumque fit, magnum fit magis, quam in paulò plenioribus: tum ex Galeno, affirmante eum loqui de omni delicto, omnemque errorem accidit ægrotantibus, qui tenui uictu reguntur, maximum afferre periculum. Et propterea primam aphorismi lectionem magis laudante, eo quod & alteram circumplecteretur, & generaliore faceret sententiam. Patet igitur quid nomine peccati intelligendum. Coniunctio uero illa, ideo, nobis significat, eos qui tenui uictu utantur, eo maiorem læsionem incurrere, quod dum tenuem uictum agunt, aliquo pacto oberrant: taciteque & inaccessibili illa sua ac felici breuitate nobis Hippoc. insinuat, eos non lædi nisi errore aliquo inuoluantur. Similis enim loquutio est ac si diceremus: Sub religiosa uiuendi norma constituti interdum peccant, & propterea maiore pœna plectendi sunt. Ut enim nemo sanæ mentis, ex his uerbis intelligit religiosos uiros maiorem absolute pœnam mereri, sed id duntaxat, dum scilicet peccant: ita nec ex Hippocraticis, magis lædi ægrotantes, nisi quando tenui uictu aliti, uel propria, uel adsidentium culpa aberrarint. Quorum uero comparatione eos magis lædi dixerit, haud difficile quis percipiet, lectis uerbis quæ sequuntur, ad hunc modum: Omne enim quod fit, magnum fit magis, quam in paulò plenioribus diætis. Palam enim est uoluisse Hippocratem, tenui uictu utentes, si quando peccarint, ex æquali errore magis oblædi, his qui paulò plenius reficiuntur. Cuius dicti Galenus duplicem reddit causam, quod uidelicet ex tali uictu uis imbecillior fit, & quod minus eo uti consueuerunt.

Non ab re autem prudens senex, plenioribus diætis dictionem illam, paulum, adiecit: ne quis uidelicet, si simpliciter dixisset, putare posset grauiora fieri quacumque

que

que occurrunt tenuem uictum agentibus, quàm si quantumuis pleniore fruerentur. Quam adiectiuunculam etiam in calce aphorismi, eadem ratione non reticuit. In ea rursus parte quæ ad sanos attinet, simili modo loquendi utitur, quo in ægrotantibus usus fuerat, dicens: Propter hoc & sanis fallaces, & reliqua. Quod & euidentiùs declarat, subdens: Quoniam peccata difficilius ferunt. Quam quidem comparationem dubium non est ad id referendam, ad quod & prior, quæ ad ægrotos attinebat, ferebatur, hoc est, ad uictum paulò pleniorē: siquidem eandem afferre in utrisque rationem uidetur, quam illis uerbis expressit: Omne enim quod fit, magnum fit magis, quàm in paulum plenioribus. Quæ uerba, ut prioris dicti rationem reddunt, ita posterioris sunt causa. Liqueat igitur quod non absolute asserit, tenuiorem uictum fallacem in sanis fore: sed ideo fallacem, quia eo utentes peccare contingit, eaq; peccata minus perferre possunt, ob uirium, ut diximus, imbecillitatem, dissuetudinēq; quàm si paulò plenius reficerentur. Vbi id aduertendum, quod non simpliciter hic tenues nominauit, sed ualde tenues, constitutas, & exactas: & mea quidem sententiâ uerbum, constitutas, (sic enim conuertimus, id quod Græci *κατ'εὐκρίαις* dicunt) certas & ueluti lege quadam perpetua firmatas, significare uidetur.

Demum in aphorismi calce concludit Hippocrates id quod erat propositum & summa totius aphorismi, qua uidelicet ratione, diætæ exacte tenues sint magna ex parte paulò plenioribus magis fallaces: dicens propter hoc eas esse fallaces, quod uidelicet, si qua errata contingant, ea difficilius feruntur, corpore iam ex tenui uictu facto imbecilliore. Addidit autem, ut plurimum: quoniam maxima ex parte error eis interuenit. Vt enim reliquis in rebus, ita in ægrotantium regimine, effugere errata uix ualemus. Hæc igitur est (ut ego quidem puto) aphorismi sententiâ: ex qua uidere licet, quàm multifariam recentiores aberrarint, quodq; nihil hic dixerit Hippocrates quod eius dictis in secundo libro de diætâ acutorum morborum sit contrarium. Ordinem enim illi totum in primis peruertentes, ex propositione conclusionem, ex conclusione propositionem faciunt. Siquidem Hippocrates, quia ægrotantes peccant, ideo eos lædit: ipsi uero econtrario, eo quod læduntur, peccare ægrotos concludunt. Sed & ei particulæ quam putant conclusionem, aduerbium Magis apponunt: quasi Hippocrates dixisset, in tenuibus diætis magis peccant ægrotantes: quod Hippocrates non ei parti, sed alteri tantummodo apposuerat, dicens: In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo magis læduntur. In nomine quoq; Peccati non minus peccant, totas ipsas tenues uictus rationes peccata esse putantes: cum Hippocrates non propterea in tenuibus diætis peccare ægrotantes dixerit, quod ipsæ per sese peccata sint, sed quoniam hi qui tali utuntur uictu, alijs erroribus inuoluuntur, ideo posse lædi affirmat. Sed fortè peccatum hoc neoterice ignosceremus, modo sibi constarent, nec eandem uocem in aphorismo eodem, uarijs modis exponerent. Verum ubi de sanis agitur, peccata, diætæ deficientes, seu in quantitate diminutas, interpretantur: & sic eandem peccati uocem, eodem in aphorismo, modo pro errore, modo pro uictu tenuiore interpretantur.

Non minus quoque falluntur, putantes diætæ dici ab Hippocrate tenues crassas uel, ad uim ita facta comparatione: ut illæ dicantur tenues, quæ tenuiores sunt, quàm ipsa uis requirat, ut scilicet seruari ad consistendi usque uigorem possit. atque econtrario crassæ, quæ sint plus quàm uis perferre possit, crassiores. Non enim hic fit qualis illi putant, ad uires comparatio: alioqui inconstantissima res esset ipsa tenuis uictus ratio, nec certum quippiam medium inueniri posset, ad cuius collationem crassior tenuiorq; quæuis alia diceretur. Cuius tamen contrarium & Galenus in præcedentis aphorismi expositione, & reliqui medici uoluerunt, ptisanæ succum, uel ptisanam ipsam paucam, tenuem exacte uictum statuentes, atq; in medi-

tullio totius ægrotantium uictus collocantes: cuius comparatione reliqui uictus uel crassi, uel tenuissimi uocarentur. Sed ille uictus uere & exacte tenuis hoc loco intelligitur, qui in genere uictuum præcedenti aphorismo à Galeno definitorum, nomen & definitionem tenuis subit, quod ab omnimoda inedia incipiens, ad ptisanam usque protenditur. Aiunt præterea, nisi reliqua paria sint, aphorismum uerum non esse: non aduertentes paritatem hanc atque æqualitatem, ab Hippocrate prorsus tolli, ut qui plenioribus addit modo hanc determinationem *ὀλίγον*, modo hanc *μικρόν*, per quas uoces, paulum, uel parum significatur: tenuibus uero *παύον*, hoc est, ualde: ita ut comparasse uideatur, ualde tenues, parum crassioribus: non æque tenues (quod illi contendunt) æque crassis. Sed hæc leuiuscula. Illud uero 10 grauius, & quod multos in perniciem adegit, quod uidelicet ex aphorismo eliciunt, semper inclinandum potius esse ad crassiorem quam uis requirat uictus rationem, quam ad tenuiorem: & sic ubi à modo recedendum, crassius semper, nunquam tenuius esse uel ægrotos, uel sanos reficiendos. Vnde natum est illud commune medicorum atque idiotarum adagium, longe præstare morbum quam imbecillitatem curare. Quod dogma ubi ab Hippocrate Galenoque eius interprete, necnon à ratione ipsa alienum esse ostenderit, mox argumentationes diluemus, quæ ad id suadendum à recentioribus sunt excogitatae.

Hippocrates libro secundo de ratione uictus morborum acutorum, postquam per longam satis seriem ostendit, quantam in uictus ratione debite metienda uim 20 habeat consuetudo, ultraque consuetudinem, robur quoque & modum morbi, naturamque dixerat coniectanda, ita scripsit ad uerbum: Multo autem minus uersus adiectionem eundem est: detractio enim omnino frugalis plerunque confert, ubi 22 superfuturus est ægrotans, donec morbi status cõcoquatur. Quæ Hippocratis uerba expositurus Galenus, sic scripsit: Cum cognosceret certam cuiusque remedij 24 quantitatem coniectura quadam egere artificiali, non esse autem cuiusuis artificiosæ se coniectari, sed eius tantum uiri, qui omnia quæ ad artem attinent, & perdidicisset, & in memoria teneret, essetque laboris amator, & in operibus artis attritus, quæ 26 les pauci admodum reperiuntur: ea quæ in præsentis sermone dicta sunt, merito præscripsit, quod uidelicet ubi peccandum, & à decente mensura recedendum sit, omnino 30 nino laudabilius fore, ad id quod quãtitate minus est potius, quam ad id quod plus est, inclinare. Id enim quod plus est, oblaesiones interdum inemendabiles facit: id uero quod est minus, facile corrigitur, ualentibus nobis, si uis labi uideatur, parum dare nutrimenti. Eius autem quod antea in uentre concoctum est superfluitatem 32 auferre, & aliàs difficile est, & multo magis in acutis morbis.

Quæ certe Galeni uerba sufficere uel sola possunt ad conuellendam cõmunem de ratione uictus sententiam. Adde tamen & alio loco Hippocratem, qui eodem 34 libro, nec multo post præscriptam sententiam inquit: Deterius quidem est, si ei qui ob laborem, morbi que acutiem imbecillis est, potum quis offerat, multam uel sorbitionem, aut cibum, putans eam imbecillitatem ob uasorum cõtingere uacuitatem. 40 Sed & indecens est, eum qui ob uasorum uacuitatem imbecillis est, non agnoscere, rationeque uictus opprimere. Affert enim & hoc periculum quoddam atque peccatum, longe quidem minus quam alterum, sed quod magis subiaceat irrisioni: ubi enim alius, uel medicus, uel idiota superueniens, accidentiaque cognoscens, ea ad elidendum potãdumque dederit, quæ prior ille prohibuerat, aperte uidebitur auxilium attulisse, cum magno alterius dedecore, putantibus hominibus superuenientem medicum, ueluti mortuum suscitasse.

Quam sententiam enarrans Galenus, ait: Plerunque ægrotantes ob dolores absque pulsu fiunt, animoque deficiunt, ac nullo motu moueri possunt. Simile & ob morbi acumen contingit. Nonnulli non ob hæc uiribus laborant, sed ob uasorum quomo

quomodolibet hoc fiat, uacuationem, siue ob manifestam sensibus excretionem, siue ob cacam dissolutionem, siue ob famis agoniam. Exigunt igitur hi quidem, ut cibus quamcelerrime exhibeatur: e contrario uero alij, qui dolore uel morbi acutie premuntur, uacuatione magis interdum egent, quam repletionem. Et si quis eis nutrimentum dederit, maximum malum operabitur. Illos uero qui ob uasorum uacuitatem debiles sunt, si tenui oppresserit uictu, nocebit quidem, sed non æque uehementer & manifeste. Hæc sunt quæ ab Hippocrate & Galeno interprete de hac re eo loco scribuntur: è quibus facile intelligi potest, & quantum neoterici aberrauerint, & quod nulla sit inter Hippocratis dicta uel suspicio repugnantia.

- 10 Quæ certe si affuisset, Galenum alioqui oculatissimum non effugisset: quem constat in nullo istorum locorum eius mentionem habuisse, sed tenuem uictum ita in Aphorismis approbasse, ut ubi etiam uiribus non fidamus, ptisanæ succo, qui est uictus exacte tenuis, utendum præceperit. Quem etiam sequutus est Auicenna libro quarto: licet pro succo ptisanæ aqua hordei eo loco, sicuti & alibi frequenter, in uulgato codice legatur. Sed & ratio ipsa conuincit, falsum esse & perniciosum hoc recentiorum dogma. Vt enim experimento constat, per tenuiorem quam uis requirat cibum, uires ipsas aliquantisper statim subleuari: ita ratio monstrat, à crassiore, ut quem nec concoquere ualeant, nec distribuere, obrui potius quam releuari ægrotantes. Vbi enim cibus plus præter naturam ingreditur, hic morbum facit, ait idem Hippocrates. Naturam autem eo loco nonnulli antiqui expositores, quos & approbat Galenus, potentiam intelligebant, à qua animalia gubernantur. Plus igitur cibi quam naturali potentia conueniat ingestum, cum sanis morbum facere possit, multo magis ægros offendet: morbum enim augebit, & uires, si ex morbi uehementia imminutæ fuerint, amplius labefactabit: si ex uasorum uacuatione, quoniam à natiuo calore non peruincetur, obtundet potius quam releuabit. Perperam igitur aiunt neoterici, crassiorem quam uis exigat cibum, periculo magis uacare, quam tenuiorem.

» Cibo se ingur
» gitare, peris
» culosum.

- Non quoque mendacio caret id quod absolute nonnulli pronunciant, præstare crassius quam tenuius ægros reficere. Victus enim crassior, robur auget, tenuis minuit. Rarò autem accidit, ut robur maius reddendum in diuturnis, nedum in acutis morbis sit, quoniam hoc fieri nequit nisi morbus augeatur: ad cuius augmentum plerumque euenit (quod & supra dicebamus) ut robur quoque minuatur: quo fit ut contrarius effectus sequatur, & quo magis per pinguiorem escam uires auctare contendimus, eo magis conflaccant. Taceant igitur neoterici, nec pergant Hippocratem (quod & Theffalus faciebat) in numero eorum reponere, qui ægrotos implebant: quum Galeno teste, Erasistratorum potius sit laudanda sententia, qui illum fame cruciare ægrotantes asserunt. Licet enim media inceserit uia, uideri tamen magis potest tenuiorem quam oporteret uictum imperans, quam ægrotantes implens: sicuti primo libro de uictu morborum acutorum Galenus testatur. Nec difficile fuerit ex his quæ diximus, quas aduersarij in proprii dogmatis assertionem afferunt, diluere rationes. Licet enim à tenui uictu depereant spiritus, calor dissoluatur, humiditas subtilis consumatur, demumque totum corpus exinaniatur, non propterea sequitur eum esse deteriore. Siquidem maiori ex parte hæc à medico procurantur, ut cuius propositum ferè sit, ne morbum foueat, uires minuire uel conseruare, non augere, nisi rarissime. Et quod asserunt, difficilius corrigi oblationes tenuem uictum quam crassum sequentes, falsum esse & ratione & Hippocratis Galenique autoritate demonstrauimus. Non enim adeò uires hebetari sinet prudens medicus, ut adhibito congruo uictu nequeant reparari, sicuti neque athletarum more supra modum replebit. Vter uero citius ad mortem deueniet, an qui tenuissimo uictu, an qui plenissimo utetur: licet dubium sit, uidetur tamè eum

Victus exacte
tenuis incom-
moda.

citius interiturum, qui assidue atque indefinenter replebitur, eo, qui nihil omnino assumet. Multi enim ultra integrum quadriduum absque omni cibo potuq; superuixerunt: nullus ne dieculam quidem, assidue cibos ingurgitans, superuixit: quin potius ex crapula multi subito periere, cum tamen nihil accipere tenuissimus extreme uictus à Galeno dicatur. Nullus uero sit, qui crassissimus proprie dici queat, etiam si integrum bouem quis deuorauerit. Quid igitur sibi uoluit, dicit quispiam, Hippocrates, tenuem uictum, eo qui sit paulò plenior, magis fallacem demonstrans, si in illum potius quam in hunc inclinandum esse uolebat: Non aliud certe, quam nos monere, ne temere, & absque diligenti examine, tenuem exacte uictum imperemus, ut quem sciamus corpora, ad tolerandos (si qui forte committerentur) errores, reddere ineptiora. Atq; ubi hunc imperamus, diligentius caueremus, ne quis error uel ex nobis, uel ægroto, uel ex assidentibus, uel aliàs quomodolibet irreperet, scientes huiusmodi errata magis eos lædere qui tenuiter, quam qui crassiuscule aluntur. Ne uero quispiam arbitraretur, quod detestandi atque abigendi tenuis uictus gratia, præsentem scripsisset aphorismum, statim subdidit: Extremis quidem morbis, extremæ curationes ad exactiorem optimæ. Quod & Oribasius notauit. Subiecit quoque & alios quinque, qui hos sequuntur aphorismos, in quibus singillatim demonstrauit, quando tenuissimus, quando plenior, hoc est, minus tenuis uictus esset adhibendus. Neque putandum eum minus nociturum, qui ubi tenuissimo uictu utendum sit, non nihil alimenti concesserit, quam illum qui ubi alimentum sit dandum, omnimoda excruciat inedia, sicuti superius Hippocratis & Galeni testimonio probatum est. Hæc igitur sunt, mi Antoni, quæ mihi circa huius aphorismi expositionem occurrere: quarum, ut dixi ab initio, te iudicem & censorem delegi, id probaturus, quod abs te probatum iri cognouissem. Vale.

EPIST. III. Hippolyto Roscio. Quid intelligendum per Antheram.

Egisse te in multis medicamentis Antheræ nomen dicis, nec adhuc scire quidnam significet: alijs luteum illud quod medium florentium rosarum interiaret, alijs rubentem ueluti fructum, quem ubi deflorare, in sua spina relinquunt, antheram nominantibus: quarisq; hac in re meam sententiam. Poteram certe petitioni huic tuæ breuibus satisfacere, si dixissem, neutrum esse antheram: apud idoneos enim autores, non simplicis medicamenti nomen esse, sed compositionum, quas ad oris præcipue ulcera antiqui reliquere: quarum Plinius uigesimoquarto, Celsus sexto, Dioscorides primo, Galenus quinto de compos. medic. secundum genera, Paulus & plerique autores in suis libris meminere. Sed dixisses puto, non te hoc querere, sed quam rem hi intellexerint, qui ad alia componenda medicamina ea utuntur. Non enim uideri rationi consentaneum, ut cõpositiones hæc in alias compositiones adhiberi uoluerint, præsertim cum non certi cuiuspiam medicamenti nomen anthera sit apud enumeratos autores, sed multis commune, quæ ulcerato ori solent adhiberi. Vt igitur id melius assequare quod desideras, res est altius repetenda. Antiqui in rosa sex partes, non nomine tantum, sed uiribus quoque & facultatibus differentes, cognouere: quas à recentioribus ferè neglectas, non inutile fuerit recensere. Rosam primo diuidunt in folia, flores, & capita: folia in ungues, & id quod exemptis unguibus remanet. In flore aliud semen, aliud capillus: in capite aliud cortex, aliud calix (ut Plinij uerbis utar) intelligitur. Unguis, pars illa candida uocatur, quæ capiti de proximo hærens, præcidi à seplasiarijs consueuit, rhodomeli, uel rhodosaccharum reliquo paraturis: unde rosæ tales exungulatae solent appellari. Florem

Rosæ partes sex, uirtute differentes.

Rosæ exungulatae.

Florem luteum illud intelligunt, quod folijs circumquaq; ambitur: separatum in capillum, id est, in tenuia quædam fila, & in semē quod sub his filis lanugine quadam opertum, cortice cōtinetur. Caput autem solidum illud, quod folijs & floribus, ceu basis substernitur: cuius superior pars, ex qua flos & folia prodeunt, proprie caput, reliquum calix nuncupatur. Differre autem hæc non nomine tantum, sed & uiribus, Dioscoridis primum testimonio probatur, florem in gingiuarum fluctione inspersum, capita pota in alui profluuijs, & sanguinis excreationibus, folia ad alios usus commendantis. Sed & Galenus libro septimo de simplicibus medicamentis, florem in adstrictoria uī, ait folijs præstare. Quod etiam confirmauit Auicenna libro secundo: licet pro flore semen, sicuti quoque alijs in locis scripserit. Septimo quoq; libro, qui de compositis medicinis secundum loca patiētia inscribitur, Hiram medicum, ait idem Galenus, in quadam Andromachi compositione, rosarum folia in flores mutasse. Plinius florem scribit somnum facere, semen urinam ciere, dentium dolori, igni sacro, & stomacho mederi, & naribus subductum caput purgare, ungues epiphoris salubres. Ex his rosæ partibus, re ipsa & uī, nedum nomine differentibus, flores antheræ nomine recentiores significasse, ex hoc maxime uidentur, quod ea in morbis utuntur, qui adstrictoriam uim ualde desiderant, qua præcipue flores pollere, Galeni testimonio superius demōstrauimus. Quod & nomē ipsum manifestat, cum ab eo quod est *ἄνθη ῥόδου*, id est, flos rosæ, deductum uideatur, uoce tamen (ut fieri uulgò solet) paulisper decurtata. Hæc habui de anthera quæ scriberem, magis ut tibi morem gererem, quàm humanæ saluti consulturus. Quando non magni periculi res est, utrū ex his quæ petieras pro anthera capiatur. Vale.

EPIST. IIII. ad I. F. Besutium, compendium
medicinæ.

Fflagitasti à me Besuti, ut quemadmodum olim Dialecticæ, ita Medicinæ typum quendam, & ueluti subfigurationem tibi conscriberem, uniuersa eius capita breuissime innuentem potius quàm explicātem. Feci quod iussisti, ut potui, nō fortè ut uoluisses. Accipe, & lege, illud cogitans, breuis esse laboro, obscurus fio.

Medicina est scientia, corporis humani sanitatem uel reficiens, uel conseruans. Corpus humanum ex uarijs partibus instrumentalibus constat, quæ ex simplicibus componuntur. Simples in alias simpliciores resoluuntur, nec cessat resolutio donec ad elementa uentum sit. Hæc sunt primæ partes corporis, numero quatuor: ignis calidus & siccus, aër calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Ex horum commixtione nouem resultant temperaturæ: una temperata, quæ potius intelligitur quàm sit, in qua nulla qualitatium elementarium aliam uincit, octo distemperatæ, simplices quatuor: calida tantum, frigida tantum, humida tantum, & sicca tantum. Compositæ rursus quatuor, elementorum qualitatibus respondentes. Quæ etiam in quatuor humoribus reperiuntur, sanguine, pituita, bile ruffa, & atra. Qui quidem humores, & ab initio corpus humanum faciunt, & post nutriunt. Cibus enim à uentriculo in succum mutatus, in hos primo à iecore conuertitur, & demum in membris tertiam recipit concoctionem, qua eis similis sit. Respondent elementis hoc pacto: Bilis ruffa igni, atra terræ, sanguis aëri, aquæ pituita. Ex his primo simplicia & similia membra componuntur: id est, in quibus pars eandem cum toto rationem subit, ueluti caro, os, neruus. Ex simplicibus constituuntur (ut diximus) instrumentalia, caput, manus, pes, & id genus cætera. Ex quibus tria principalia ad indiuidui conseruationem necessaria, cerebrum, iecur, cor: in quorum singulo una ex principibus potestatibus residet.

Cor uitæ fons.

Quartum ad speciei perpetuitatem, testes. Cerebrum sedes est potestatis animalis. Quæ duplex est, motiua uidelicet & cognoscens, per neruos in uniuersum corpus disseminatos diffusæ. Iecur per uim naturalem in eo consistentem, sanguinem, & alios humores gignit, quos per uenas uniuerso corpori ad alimentum præstandum (ut diximus) distribuit. Cor uitæ fons, per uitalem spiritum à se genitum, & per arterias transmissum, singulis particulis uitam elargitur. Sunt & quædam membra quæ principalia quidem non sunt, sed quia principalibus ministrant, etiam ipsa magni momenti sunt, ueluti uentriculus iecori, pulmones cordi, spinalis medulla cerebro. Sanum itaque corpus erit, cum suo quæq; munere particula integrè pollebit: ægrum, dum consuetas explere functiones non ualebit.

Læduntur hæ ab ægritudine. Ea quippe nil aliud est, quàm dispositio, ex qua operationes oblæduntur. Ipsa enim operationum læsio symptoma dicitur, quod ita à morbo, sicut morbus à causa, pendet. Quæ quidem est duplex: præincipiens scilicet, quæ extrinsecus occurrit: & corporea, quæ intrinsecus. Morbus triplex in genere est, scilicet, mala tēperatura, quæ primo lædit simplicia membra: mala compositio, quæ instrumentalia: continuitatis solutio, quæ est utrisq; communis. Porro mala temperatura totuplex genere est, quotuplicem supra distemperantiam esse monstrauius, quæ præterea & cum materia & absque ea esse potest. Inter malas temperaturas præcipua est calida & sicca, si in corde accensa ad totum corpus feratur: hanc Febrem uocamus. Quæ si in spiritibus primo accendatur, ephemera: si in humoribus, putrida: si in membris, hecica uocatur. Mala cōpositio aut in quantitate, numero ue auctis aut diminutis, aut in positu ac societate, aut in formatione, id est, superficie, uia, concauitate, figura ue consistit. Symptoma, quod (ut diximus) morbum sequitur, ut hic causam, est triplex: operatio læsa, qualitas mutata, exiens mutatum: per quæ ueluti notiora morbos cognoscimus. Præter naturam has res, priores naturales uocamus: atq; naturales quidem per similia conseruare, præternaturales per dissimilia curare laboramus. Sunt præter has tertiæ quædam res, quas non naturales dicimus, aër uidelicet, cibus & potus, somnus & uigilia, motus & quies, excretio & detentio: & sextum cum his, animi affectus: per quæ, si recte adhibeantur, & sanitas conseruatur, & morbus pellitur: si minus, & morbi, & tandem mors sequitur. Morbus ergo cum sit res præter naturam, tollendus per cōtrarium est. Quod uenari recte non ualemus, nisi & morbum ipsum bene agnouerimus, & ea ipsa quæ afferenda sunt contraria. Morbus signis agnoscitur: hæc sunt, prognostica, quæ propria futurorum: dignostica, quæ præsentium: memoratiua, quæ præteritorum. Contrarium uero, morbi quidem intemperatura, si ipsa materia uacat, est medicina quæ tantum debet ad contrariam qualitatem uergere, quantum mala ipsa temperatura à naturali habitu recessit. At si temperatura materia fouetur, hanc euacuare oportet. Est autem uacuatio, alia sensibilis, quæ uel per propria superfluorum excretoria fit, uel per cutem: & aut à natura, aut à medico: alia cæca, ad quam multum confert inedia. Morbus malæ compositionis per suum quoque contrarium amouetur, figuram uidelicet congruam, superficiemq; debitam inducendo, uias & meatus referando, superfluum quantitatem uel numerum abijciendo, minuta augendo, & demum suum cuique contrarium adhibendo:

sicuti & soluta continuitas per unionem curatur, ita ut ni-

hil aliud sit Medicina, nisi quod bonus senex

nobis definiuit, adie-

ctio, & abla-

tio.

Vale.

Epist.

EPIST. V. ad amicum atra bile
agitatum.

Escio quæ res tantum mihi afferre molestiæ potuisset, quantum attule-
 runt tuæ literæ. Ex his enim ea intellexi, quæ ut minime uolebam, ita
 minime putassem, & quæ nisi tumet scriberes, nulli unquam hominū
 crederem. Ea non repeto, quando meminisse animus horret, nedum
 referre. Urget me hoc præcipue inter cætera, quod te, quem ueluti scopulum soli-
 10 dissimum, aduersus omnes sæuientis fortunæ ictus semper immobilem cognoui,
 ita uideo animo consternatum, ut tui penitus oblitus uideare, & quasi temetipsum
 deseruisse. Quod nisi obstaret, facile bonam ualeitudinem te recuperare posse con-
 siderem. Non enim sunt tibi medicamina à littoribus Indicis perquirenda, uel Aescu-
 20 sculapius ab inferis reuocandus, qui te liberet: intra teipsum habes antidota, & ne-
 mo tibi melior, quàm tumet tibi ipsi, esse medicus potest. Ab ægritudine cœpit hic
 morbus, & per hūc creuit ægritudo, rursusq; uicissim ex hac morbus coalescit, qua-
 sicq; reciprocus quidam circuitus fit: qui nisi clauo figatur aut retundatur, perpetuo
 30 agitatu mentem simul & corpus perturbabit. Affigere hunc clauum, in tua positū
 est manu: neq; aliud amplius quàm ut uelis, exigitur. Suboluit quidem & hoc tibi
 prius, recteq; quid opus esset coniecisti. Sed ubinam figendus esset clauus, præ sen-
 40 suum perturbatione, non bene iudicasti. Amor quippe solus est, qui impetus hosce
 remorari, perturbationes frenare, agitatus mentis & fluctus sedare potest. Sed non
 erat in re fluxa, uana, tumultuaria, lubrica ponendus, & quæ mentem æque & cor-
 pus laxaret simul & emolliret: sed erigenda acies ad sublimes illas ultramundanas
 mentes, semper sui similes, nulli inuidentes, nullius indigas, semper felices: in has
 ueluti propriæ naturæ maxime conformes, mens ipsa, modo corporea mole non
 grauetur, suapte sponte facile conscendit, atq; in seipsa mortua, in illis felicissime ui-
 50 uit. Hæc est illa desideratissima & felicissima mors, cuius meditationem ueram esse
 philosophiã Plato definit. Per hanc, quasi per scalam Iacob, de uirtute ad uirtutem
 conscendimus, donec Deus deorū in Sion, id est, in altissima specula uideatur. Ad
 60 quam ubi mens se supra se attollens, peruenerit, uoluptates, diuitias, honores, ut
 uilissima stercora reputabit. Nec arduū esse putes hunc conscensum: munda à ter-
 restribus sordibus pedes, & alas cōtemplationis coapta, statim erunt pedes tui tan-
 quam ceruorū, & alarum remigio uolabis potius quàm ambulabis. Quid cūctaris?
 quid hæres? Si amandum aliquid est, id amādum certe est quod simillimum, quod
 pulcherrimū, quod liberalissimū, quod optimū, quod sapientissimū, quod præue-
 nit & inuitat, quod optima quæq; dedit, meliora promittit, nec quenquā aut fallit,
 aut uult, aut potest fallere, nunquā despicit, nunquā fastidit, quod nullus unquam
 nobis inuitis auferet, cui ubi unīta mens fuerit, nihil formidabit. Irruāt homines, sæ-
 70 uiant feræ, cælum minetur, insultent tenebrarū potestates, scuto circūdabit te ueri-
 tas eius, non timebis à timore nocturno, sed dices Domino: θεός μου εἶ σὺ, καὶ δημολογία
 σομαί σοι. θεός μου εἶ σὺ, & ὑψώσω σε. Hæc est methodus, hic est scopus, hæc stella & po-
 80 lus, ad quæ si intenderis, imperabit mari & uentis, & mox fiet tranquillitas magna.

*Aeger animo
ægroto cor-
pore dicitur:*

*Mortis medita-
tio uera philo-
sophia.*

Cura animi

Humana tamen remedia, & quæ Deus ipse de terra creauit, non sunt negligen-
 da: inter quæ id mihi præcipuū uidetur, ut uena quæ annularē minimumq; digitū
 interiacet, secetur, sanguinisq; sex uncię hauriātur: fiatq; propotisma ad hūc modū:
 Accipe senæ ac polypodij uncias singulas, agarici, rhei barbarici, utrobicq; drachmā
 mediā: absinthij, cicorijq; singulos manipulos: bulliāt omnia hæc in libra aquæ, do-
 nec tertia pars excoquatur, & quod remanet in tres partes diuidatur, quæ in tribus
 diebus, adiecta semper mellis rosacei uncia, bibātur. Quarta die tres drachmæ rosa-
 cei sacchari comedātur, adiecta eius cōpositionis drachma, quam lætificantē uocāt.

Rursusq; sequenti die ad priorem potionem redeundum: de qua idem modus tri-
duo bibendus, & quarto similiter die eadem mixtura sumenda: nec cessandum ab
hoc ordine, donec quindecies potus ille assumptus fuerit. Bonis interim cibus ue-
scendum, præcipue ouis forbilibus, & gallinarum, uel caponum iure: uinumq; al-
bum, odoratum, mediocriter dilutum moderatè bibendum. Sequenti tempore sin-
gulo quoq; die parum aloës deglutiendum usque ad magnos æstus, in quibus loco
aloës tantum singulo die seri bubuli bibendum, quantum subducere aluum possit.
Utendumq; secundo lo. Mesue composito, quod Regium electuarium uocauit,
quod tamen sit sine sandalis præparatum. Fouenda præcordia ex cremore absin-
thij, rutæ & aneti. Utendum balneis aquæ dulcis, somno, quiete, lætitia, fidelium ami-
corum consuetudine. Peregrinationem maxime laudo, quam si ad nos feceris, Deo
optimo maximo iuuante spero nos lætabundos & sanos patrios lares simul reuisu-
ros. Vale amice suauissime, & si me uiuere uis, fac te uel uideam, uel conualuisse in-
telligam. Datum Budæ.

IOANNIS MANARDI EPISTO

LARVM MEDICINALIUM LIBER

QVINTVS.

20

EPIST. I. ad uirum magnificum Mathiam Phrige-
panum, qui ex immodico sanguinis per sedis ue-
nas effluxu, ad malum habitum
peruenerat.

INOBILITAS (ut Aristoteli placet) est maiorum clari-
tas: isq; generosus dicendus est, qui à maiorum antiqua nobili-
tate non degenerat, quis dubitet te Mathia magnifice inter no-
biles nobilissimū, inter generosos esse generosissimum? Ex ue-
tustissima enim Phrigepanorū familia ortus, quæ post Troiæ
excidium Phrigios penates in Italiam simul cum Aenea porta-
uit, inter maiores tuos, & Gregorium Pontificem sanctissimū,
& Thomam Aquinatem, non minus doctrina quàm uitæ puritate clarissimū, in-
numerosq; & toga & armis præcipuos, numeras. Quorum uestigia ita ab ineunte
ætate es imitatus, ut in Vladislai Pannoniarum & Bohemiæ regis optimi curia edu-
catus, ad eò omni uirtutum genere ornatus euaseris, ut uerum te antiquæ nobilita-
tis hæredem omnes prædicent. Et nisi aduersa ualeudine iandiu obrutus, arma in-
termittere, & domi delitescere coactus fuisses, cognouissent iam portentosissimæ il-
læ Turcarum belluæ, quæ se Troiano è genere descēdisse iactant, te à uera Troiano
rum propagine ortum duxisse. Sed subripere quidem corporis uires morbi potue-
runt, fortitudinem animi nequaquam, qua concitatus, illarum reparandarum gra-
tia, longum & difficile iter aggredi non es ueritus, ut Budam regiā Pannoniarum
ciuitatem peteres, ubi multos præclarissimos medicos, in hoc præsertim procerum
& primatum generali cōuentu adesse existimabas, de salute tua consulturus. Quò
cum deo iuuante peruēnisses, quatuor statim medicos conuocasti: qui solerti & ac-
curata indagine affectiones, quibus affligebaris discutientes, tales eas inuenerunt.

Primo enim iuxta Hippoc. decretum, faciem considerantes, eam uidimus pallo-
re quodam ad plumbeum inclinante deturbatam, rugosam plusquam atas expo-
sceret; nondum enim trigessimumseptimum annum attigisti; ex albidis labijs, palpe-
bris &